

Sygn. akt V CZ 73/17

POSTANOWIENIE

Dnia 10 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Bogumiła Ustjanicz (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak (sprawozdawca)

SSN Paweł Grzegorzczak

w sprawie z wniosku G.Ł. i J.Ł.

przy uczestnictwie T. Sp. z o.o. w W.

o ustalenie treści służebności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 10 listopada 2017 r.,

zażalenia uczestnika na postanowienie Sądu Okręgowego w W.

z dnia 6 marca 2017 r.,

**oddala zażalenie pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach
postępowania zażaleniowego orzeczeniu kończącemu
postępowanie w sprawie.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 10 marca 2016 r. Sąd Rejonowy w W., po rozpoznaniu sprawy z wniosku G.Ł. i J.Ł. przy udziale T. sp. z o.o., ustanowił na nieruchomości objętej księgą wieczystą numer .../7 prowadzoną przez Sąd Rejonowy , składającej się z działek o numerach 79/1, 73/9, 78/1, 73/3 obręb S., stanowiącej własność T. sp. z.o.o. w W., odpłatną służebność gruntową przejazdu i przechodu z ograniczeniem jej wykonywania do działki nr 73/9 w granicach gruntu o powierzchni 77 m², jak zaznaczono na mapie w skali 1:500 stanowiącej integralną część protokołu rokowań z dnia 23.07.2013 r. pomiędzy Gminą W. a G. Ł. i J. Ł., oraz do wysokości nie mniejszej niż 2.60 m w granicach wyżej wskazanego gruntu, bez prawa zatrzymywania i postoju samochodów w rozumieniu ustawy prawo o ruchu drogowym - na rzecz każdego właściciela lub użytkownika wieczystego nieruchomości objętej księgą wieczystą nr WR1 .../0 prowadzoną przez Sąd Rejonowy o powierzchni 0,1766 ha położonej przy ulicy K.. 39 w W., działka nr 74, AM-24, której to obecnymi użytkownikami wieczystymi i właścicielami posadowionych na niej budynków, stanowiących odrębną nieruchomość, są małżonkowie G..L. i J. Ł. - w celu zagwarantowania dojścia i dojazdu do działki nr 74 - w miejsce służebności ustanowionej umową z dnia 5.08.2013 r. zawartą pomiędzy Gminą W. a G..L. i J. Ł. przed notariuszem D.P.

Ponadto Sąd ten dalsze wnioski oddalił oraz zasądził tytułem wynagrodzenia za ustanowienie powyższej służebności od wnioskodawców solidarnie na rzecz uczestnika wynagrodzenie roczne w kwocie 4500 zł plus podatek VAT płatne do 31 lipca każdego roku z odsetkami ustawowymi za opóźnienie w wypadku opóźnienia w zapłacie, a także orzekł o kosztach postępowania.

Rozpoznając apelację wnioskodawców i uczestnika Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 6 marca 2017 r. uchylił ww. postanowienie Sądu I instancji.

W uzasadnieniu orzeczenia Sąd Okręgowy stwierdził, że najistotniejszym z punktu widzenia właściwego określenia trybu rozpoznania sprawy jest określenie zgłoszonego przez wnioskodawców żądania, to znaczy roszczenia będącego przedmiotem osądu.

Wnioskodawcy od początku domagali się ustalenia sposobu wykonywania ustanowionej na ich rzecz jako właścicieli nieruchomości władnącej służebności i sformułowali to żądanie jako ustalenie treści służebności gruntowej, ustanowionej przez wpis do księgi wieczystej na podstawie umowy z Gminą W. z dnia 5 sierpnia 2013 r. Z uwagi na niedoprecyzowanie w ww. umowie o ustanowieniu służebności jednego z parametrów, czy elementów, określających treść służącej im służebności gruntowej przejazdu i przechodu przez działkę 73/9 w postaci wysokości słupa powietrza nad pasem ruchu, wnioskodawcy domagali się ustalenia treści tejże służebności.

Tymczasem Sąd Rejonowy przyjął, że wnioskodawcy domagają się zmiany treści służebności gruntowej w rozumieniu przepisu art. 285 § 1 k.c. Tak określone żądanie - przy przyjęciu, że ustanowiona umową z 5 sierpnia 2013 r. służebność drogowa nie stanowiła służebności drogi koniecznej w rozumieniu art. 145 § 1 k.c., Sąd Rejonowy zakwalifikował jako wniosek o ustanowienie służebności o odmiennej niż dotychczas treści, który zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury winien być rozpoznany w trybie postępowania nieprocesowego.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko skarżących wnioskodawców, że od początku postępowania konsekwentnie domagali się ustalenia treści oświadczeń woli stron umowy o ustanowienie służebności drogowej, a zatem wywiedli na podstawie art. 189 k.p.c. powództwo o ustalenie prawa lub stosunku prawnego. Powództwo takie uznać przy tym należało za dopuszczalne nie tylko na gruncie stosunków prawnych o charakterze obligacyjnym, ale również w odniesieniu do stosunków prawno-rzeczowych. Powołany przez Sąd Rejonowy przepis art. 287 k.c. - określający przesłanki oznaczenia zakresu służebności gruntowej i sposobu jej wykonywania, znajdował zatem zastosowanie również w sytuacji nieprecyzyjności umowy o ustanowieniu służebności, także w odniesieniu do powództwa o ustalenie prawa, czyli o wykładnię oświadczeń woli.

Sąd II instancji wskazał, że naruszając przepis art. 201 § 1 i 2 k.p.c. Sąd Rejonowy dopuścił się również naruszenia regulacji art. 321 k.p.c. przez orzeczenie ponad żądanie zgłoszone w sprawie i ustanowienie nowej służebności w miejsce dotychczas istniejącej zamiast rozpoznania formułowanego przez

państwa Łozowskich żądania ustalenia treści istniejącej już niewątpliwie służebności drogowej.

Rozpoznanie tak zgłoszonego i zakwalifikowanego na tle art. 189 k.p.c. żądania winno odbywać się w trybie procesu. Sąd Okręgowy stwierdził, że w wyniku wadliwego zakwalifikowania żądania wnioskodawców doszło do nierozpoznania istoty sprawy, co rodziło konieczność uchylenia zaskarżonego postanowienia - art. 386 § 4 k.p.c. z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania w trybie procesowym - art. 201 § 2 k.p.c.

Jak podniósł Sąd II instancji, jeżeli podstawę żądania wnioskodawców stanowił przepis art. 189 k.p.c. to Sąd Rejonowy winien zbadać dwie przesłanki. Przesłankę skuteczności i przesłankę zasadności tak wytoczonego powództwa. W konsekwencji w tym zakresie doszło do nierozpoznania istoty sprawy, skoro Sąd I instancji nie kierował się w ogóle badaniem przesłanki skuteczności, a w dalszej kolejności przesłanki zasadności wytoczonego powództwa.

Uczestnik T. sp. z o.o. zaskarżył w całości ww. postanowienie Sądu Okręgowego w W. zarzucając Sądowi drugiej instancji naruszenie przepisów prawa procesowego, a to:

1) art. 189 k.p.c. w zw. z art. 291 k.c. przez uznanie, że żądanie wyrażone w pozwie z dnia 11 maja 2015 r. mogło być traktowane jako pozew o ustalenie treści służebności gruntowej;

2) art. 626 k.p.c. w zw. z art. 291 k.c. przez uznanie, że niniejsza sprawa, winna być rozpoznawana w trybie procesowym, podczas gdy w rzeczywistości Wnioskodawca domagał się ustanowienia służebności gruntowej o odmiennej od dotychczasowej treści;

3) art. 386 § 4 k.p.c. przez uchylenie postanowienia Sądu I instancji wobec rzekomego nierozpoznania istoty sprawy, utożsamianej przez Sąd II instancji z treścią językowego sformułowania roszczenia wyrażonego w piśmie inicjującym postępowanie, podczas gdy, Sąd I instancji wnikliwie i rzeczowo wyjaśnił istotę sprawy i wydał orzeczenie, którego merytorycznej oceny Sąd Odwoławczy tym samym poniechał;

4) art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. art 380 k.p.c. przez rozpoznanie zawartego w apelacji zarzutu, pomimo braku zaskarżenia postanowienia Sądu Rejonowego o zmianie trybu postępowania, a tym samym istnienia w obrocie uprzedniego prawomocnego rozstrzygnięcia w tym zakresie;

5) art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 3 k.p.c. w zw. z art. 6 § 1 i § 2 k.p.c. przez uchylenie postanowienia Sądu I instancji, uznając za zasadne - a stanowiące nadużycie prawa procesowej - zarzuty Wnioskodawców, zmierzające między innymi do przedłużenia postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jedną z fundamentalnych zasad procesu cywilnego jest zasada dyspozycyjności (rozporządzalności). Przejawem tej zasady jest m.in. przyznanie stronie prawa swobodnego dysponowania uprawnieniami o charakterze procesowym, w tym określania zakresu poszukiwanej ochrony prawnej. Określenie to ma przy tym charakter wiążący, co sprawia, że sąd nie może orzekać o tym, czego strona nie żądała ani wychodzić poza żądanie, a więc rozstrzygać o tym, czego strona pod osąd nie przedstawiła - art. 321 § 1 k.p.c.

Granice przedmiotu sporu - i orzekania - są wyznaczone żądaniem strony zgłoszonym w piśmie wszczynającym postępowanie (pozwie) oraz w jego uzasadnieniu. Należy jednak zauważyć, że związanie granicami żądania nie oznacza jednak, że sąd związany jest w sposób bezwzględny samym sformułowaniem zgłoszonego żądania. Jeżeli zatem sformułowanie to jest dwuznaczne, niewyraźne lub niewłaściwe, sąd może je odpowiednio zmodyfikować, nie naruszając jednak woli powoda, wyrażonej wprost lub dającej się wywieść z uzasadnienia żądania.

Wymaga podkreślenia, że prawidłowa ocena charakteru żądania poddanego pod osąd ma kluczowe znaczenie dla prawidłowego przebiegu postępowania sądowego ponieważ determinuje ona nie tylko właściwość sądu, ale także tryb postępowania oraz przesądza, czy sprawa podlega rozpoznaniu według przepisów o postępowaniu odrębnym.

W badanej sprawie, wbrew twierdzeniom uczestnika T. sp. z o.o., Sąd Okręgowy dokonał prawidłowej wykładni żądania G.Ł. i J.Ł. zgłoszonego w

piśmie z dnia 11 maja 2015 r. i poprawnie zakwalifikował je, jako żądanie ustalenia treści przysługującego im prawa, co wypełnia znamiona powództwa przewidzianego w art. 189 k.p.c. Stąd też niezasadne są zarzuty skarżącego, że Sąd II instancji dopuścił się naruszenia art. 189 k.p.c. w zw. z art. 291 k.c. oraz art. 626 k.p.c. w zw. z art. 291 k.c.

Skoro ocena Sądu Rejonowego w tym przedmiocie była wadliwa i w konsekwencji Sąd I instancji rozpoznawał sprawę w niewłaściwym trybie - w ramach postępowania nieprocesowego, to obowiązkiem Sądu Okręgowego było zidentyfikowanie zaistniałych nieprawidłowości i podjęcie stosownych działań celem ich usunięcia. Przypomnieć trzeba, że art. 202 k.p.c. nie wprowadza żadnych ograniczeń czasowych w uwzględnianiu uchybień postępowania wywołanych rozpatrywaniem sprawy w niewłaściwym trybie (*verba legis* „w każdym stanie sprawy”) i nakazuje branie tego typu uchybień pod rozagę z urzędu. Nie można zatem zgodzić się ze skarżącym, że Sąd II instancji naruszył art. 394 § 1 pkt 1 k.p.c. w zw. art 380 k.p.c.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi m.in.: gdy rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji nie odnosi się do tego, co było przedmiotem żądania. Ponieważ sytuacja taka zaistniała niewątpliwie w badanej sprawie, gdyż Sąd Rejonowy zamiast orzec w przedmiocie powództwa o ustalenie, w uchylonym orzeczeniu, ustanowił odpłatną służebność gruntową przejazdu i przechodu, nie można zarzucać Sądowi Okręgowemu naruszenia art. 386 § 4 k.p.c. oraz art. 386 § 4 k.p.c. w zw. z art. 3 k.p.c. w zw. z art. 6 § 1 i § 2 k.p.c.

W konsekwencji zażalenie uczestnika należało oddalić - art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398¹⁴ k.p.c. pozostawiając rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego Sądowi wydającemu orzeczenie kończące postępowanie w sprawie.

jw